

Kríza v odpadovom hospodárstve.

Dôsledky hospodárskej krízy v odpadovom hospodárstve.

Východiská a možné opatrenia na jej elimináciu

V novodobej histórii SR je pojem hospodárskej a finančnej krízy úplne nový. Samozrejme, že táto kríza neobišla ani odpadové hospodárstvo. Pritom na rozdiel od iných odvetví národného hospodárstva, kde vláda SR prijala a prijíma viacero záchranných opatrení, odpadové hospodárstvo je na okraji jej záujmu a aj tie opatrenia, ktoré sa pod tlakom dotknutých subjektov činných v odpadovom hospodárstve predkladali, doposiaľ realizované neboli.

Zrejme ešte divoké skládky vytvárané aj pod vplyvom krízou zhoršených podmienok nakladania s odpadom sú ešte ďaleko. No keď sa bude odpad kopíť v obciach a mestách, keď sa odpad už nebude zhodnocovať prípadne bude zneškodňovať v rozpore so zákonom bude už neskoro.

Parciálne sa síce na rôznych úrovniach štátnej správy a samosprávy už rokovalo viackrát, bolo predložených viacero návrhov riešení a východísk, doterajšie výsledky týchto rokovaní sú neuspokojivé. Aktívne boli aj viaceré subjekty najmä zo spracovateľskej sféry a obalových fondov, ich návrhy sa však viac podobali ich vlastným záujmom, než záujmom celospoločenským.

K postihnutým subjektom krízy v odpadovom hospodárstve patria obce a mestá, prevádzkovatelia v odpadovom hospodárstve (zabezpečuje zber odpadov), spracovatelia odpadov, organizácie zabezpečujúce zneškodňovanie odpadov (skládky, spaľovne), logistické firmy (preprava odpadov), investičné firmy (budovanie zariadení na nakladanie s odpadom), podporné subjekty (Recyklačný fond, Environmentálny fond, Euro- fondy, obalové fondy). Z nich najviac sú postihnuté obce a mestá, Združenia obcí a miest zabezpečujúce nakladanie s odpadom, organizácie zabezpečujúce nakladanie s odpadom. A keďže obce a mestá sú na začiatku toku odpadu a nebudú mať vytvorené reálne podmienky, prípadne budú mať sťažené podmienky, tok odpadu sa môže stať nefunkčným prípadne len formálnym.

Obce, mestá, prípadne ich rôzne formy združení, ktoré zabezpečujú nakladanie s odpadom v súčasnom legislatívnom a ekonomickom prostredí nemajú žiadne obranné mechanizmy a obvykle sa môžu len prizerať a konštatovať, ako spracovávatelia (sprostredkovatelia, nákupcovia) netransparentne a takmer až živelné menia ceny, samozrejme takmer vždy len vo svoj prospech. Už to začína až smrdieť neobjektivitou a zámerom pažravosti využiť túto krízu vo svoj prospech podľa hesla „teraz alebo nikdy“.

Ekonomické vzťahy dotknutých subjektov (obce, organizácia zberu, spracovateľ odpadu) v toku odpadov sú síce podľa noriem trhu, sú však už teraz neriešené, že postupne najmä v oblasti separovaného zberu pre nezáujem obcí a miest, môže dôjsť k jeho narušeniu prípadne aj k nezvratnému kolapsu.

Obce a mestá v systéme zhodnocovania odpadov (separovaný zber, úprava, logistika, zhodnocovanie) ťahali vždy za kratší ekonomický koniec. Kompenzáciou zvýšených poplatkov od občanov pod tlakom zákonov (pokiaľ to bolo ešte únosné) a aj vzhľadom na úctu voči svojim občanom a ochranou životného prostredia systém nenarušovali. Hrozí však zrušenie separovaného zberu, znižovanie objemu a počtu komodít vyseparovaného odpadu.

Jedným z veľkých rizík dopadu krízy v odpadovom hospodárstve je aj neúmerň rast nákladov a pokles príjmov obcí, čo priamo ovplyvňuje aj výšku poplatkov za odpad občanov ale aj organizácie, podnikateľských subjektov a ďalších.

Musíme pritom zdôrazniť, že popri iných vplyvov hospodárskej a finančnej krízy v krátkej dobe občania pocítia aj rast poplatkov za odpad a rast cien tovarov a služieb ako dôsledkov vyšších nákladov za odpad, čo povedie ešte k výraznejšiemu sociálnemu prepadu.

Vývoj nákladov obcí a miest na separovaný zber od roku 2004 do roku 2008 je vidieť v nasledujúcej tabuľke:

Rast nákladov obcí a miest realizujúcich separovaný zber:

	Rok 2004/Sk/t	Rok 2008 Sk/t	Rast nákl. na sep. zber od roku 2004 do roku 2009
Papier	cca 3 565	cena 4 050	+ 485
Kartón	3 565	4 050	+ 485
PET číre	5 090	6 100	+ 200
PET farebné	5 900	6 100	+ 200
PE fólia číra	5 900	6 100	+ 200
PE fólia farebná	5 900	6 100	+ 200
Zmesné plasty	5 900	6 100	+ 200
Sklo číre	2 512	4 350	+ 1 838
Sklo farebné	2 512	4 350	+ 1 838
Kovové obaly	3 520	3 980	+ 460

Poznámka:

Rast nákladov bol vypočítaný len u niektorých vybratých komodít separovaného zberu. V prípade zahrnutia ďalších komodít ako sú pneumatiky, biologicky rozložiteľný odpad, a nebezpečný odpad rast nákladov by bol ešte výraznejší!

Pokles príjmov obcí a miest realizujúcich separovaný zber:

	Príjmy v roku 2007 v Sk/t		Príjmy v roku 2008 v Sk/t		Celkom pokles v Sk/t
	Príjmy za predaj	Príjem za príspev. z RF	Príjmy za predaj	Príjem za príspev. z RF	Za predaj a z príspevkov z RF
Papier	2 600	1 800	500	720	- 3 180
Kartón	2 400	1 800	0	720	- 3 480
PET číre	12	1 800	5 000	1 440	- 7 360

	000				
PET farebné	9 500	1 800	3 000	1 440	- 6 860
PE fólia číra	12 000	1 800	2 200	1 440	- 10 160
PE fólia far.	11 000	1 800	1 000	1 440	- 10 360
Zmes. plasty	2 500	1 800	0	1 440	- 2 860
Sklo číre	1 800	1 800	1 780	720	- 1 100
Sklo farebné	1 050	1 800	1 045	720	- 1 085
Kovové obaly	2 500	1 800	500	1 800	- 2 000

Ak spočítame rastúce náklady a znížené príjmy, tak celková strata obcí a miest bola pri vyseparovaní :

1t papiera	3 665 Sk/1 t	(121,65 €/1 t)
1t kartónu	3 865 Sk/1 t	(132,61 €/1 t)
PET fľaše číre	7 560 Sk/1 t	(250,94 €/1 t)
PE fólia číra	10 360 Sk/1 t	(348,88 €/1 t)
Sklo číre	3 478 Sk/1 t	(115,40 €/1 t)
Kovové obaly	2 460 Sk/1 t	(81,65 €/1 t)

Poznámka: stav cien bol k 1.7.2009

Obdobné straty mali obce aj u iných komodít. Obciam a mestám rástli náklady aj z poplatkov za uloženie odpadu (TKO) na skládkach.

Rast nákladov obcí a miest za zneškodňovanie odpadov na skládkach:

Mesto, obce	Náklady na zneškodnenie 1 t odpadu na skládkach		
	V roku 2007 v Sk/t	V roku 2009 v Sk/t	Nárast nákladov v Sk/t
Obce v okrese Vranov nad Topľou	778,00	1 172,00	+ 394,00
Obce v okrese Nové mesto nad Váhom	1 230,50	1 331,26	+ 100,76
Obce v okrese Levice	916,34	966,29	+ 49,95

Obce v okrese Prešov	1 080,00	1 252,60	+ 172,60
Obce v okrese Komárno	855,20	1 005,15	+ 149,95
Obce v okrese Galanta	977,00	1 030,30	+ 53,30

Okrem zníženia výkupných cien sa výrazne zhoršili aj odbytové podmienky vyseparovaných odpadov. Odberatelia si vymedzujú najmä pre obce, mestá, ale aj združenia obcí a miest nereálny

minimálny ročný dodaný objem, spôsob úpravy (500 kg balíky), dopravu výhradne špeciálnymi vozidlami a pod. Sprísnilo sa aj kvalitatívne podmienky odberu čo by bolo v poriadku, keby sa tieto neposudzovali subjektívne, výhradne v mieste odberu a pod tlakom okamžitého vrátenia, alebo ponechania si spracovateľom samozrejme po následnom preradení do nižšej cenovej skupiny za minimálnu cenu prípadne zdarma. Čím monopolnejšie postavenie spracovateľa tým dôraznejší tlak aj s prípadným ukončením zmluvných vzťahov.

Pre mestá, obce, združenia obcí a iných to väčšinou znamená hlbokú pokoru k takémuto spracovateľovi alebo na škodu občanov pozastavenie separovaného zberu. Ako poznám situáciu v SR väčšinou obce a mestá sa prikláňajú k prvému variantu.

Okrem toho ekonomiku obcí a miest pri nakladaní s odpadom zhoršujú aj :

- platobná disciplína plátcov poplatkov za odpad
- platobná disciplína odberateľov (spracovateľov) dodaný odpad
- splatnosť obligatórneho príspevku z Recyklačného fondu
- dostupnosť podporným fondom (okrem Euro fondov)

Všetky tieto negatívne dôsledky krízy na úrovni obcí a miest v odpadovom hospodárstve sa prejavujú (a očakáva sa ich ešte výraznejší dopad) najmä v:

- strate záujmu obcí a miest o efektívne (ale aj čoraz nákladnejšie) nakladanie s odpadom
- zvyšovaním poplatkov občanov a nákladov ďalších držiteľov odpadu (organizácie, podnikateľské subjekty)
- znížením prostriedkov na podporu rozvoja separovaného zberu
negatívne zmeny postoja občanov k nakladaniu s odpadom, spomaleniu zvyšovania environmentálneho povedomia (občania, žiaci, pracovníci)
- nedostatočnej a netradičnej príprave koncepčných a nižších pracovných noriem a materiálov (VZN, POH, územný plán)

Východiská a možné opatrenia na riešenie krízy v odpadovom hospodárstve.

Konštatovať, prípadne predvídať aj ďalšie nepredvídateľné (rozsah, čas) dopady krízy v odpadovom hospodárstve, by bolo v tejto už takmer kritickej situácii veľmi málo. Rozhodne ak sa v krátkej dobe v SR týmito vážne a zodpovedne nebudeme zaoberať, nedefinujú sa opatrenia a nestenovia sa postup ich komplexného riešenia, ktoré by celoplošne aspoň spomalili dôsledky krízy, niektoré dopady môžu vyústiť do definitívnych a nezvratných. Prijímané opatrenia však nemôžu byť jednostranné (jedným subjektom) na úkor iných subjektov (obcí a miest) musia byť výsledkom spoločného úsilia (záujmu) vzájomného rešpektovania a potrieb a možností všetkých dotknutých subjektov, ale hlavne v záujme potrieb a výhodnosti odpadového hospodárstva SR.

Dosiahnuť tento cieľ aj cestou návrhu a následnej realizácie opatrení je možné len spoločným úsilím Štátnej správy (MŽP SR, MF SR, MH SR), Samosprávy, (VÚC, ZMOS, obce, mestá) zainteresovaných subjektov (RF, EF, banky, EF), podnikateľských subjektov (obecné podniky, podnikateľské subjekty zabezpečujúce zber, zhodnocovanie a zneškodňovanie odpadu).

Pri realizácii navrhnutých a schválených opatrení v rámci toku odpadov by ani jedno z opatrení nemali byť poškodzujúce, prípadne likvidačné pre druhý subjekt. Navrhnuté opatrenie by malo byť koordinované (usmerňované, podporované) aj prostredníctvom podporných systémov.

Vstupnou aktivitou by mala byť konferencia ku kríze v odpadovom hospodárstve. To by na princípe konfrontácie jednotlivých dotknutých subjektov, požiadaviek a objektívnych možností národného hospodárstva, vygenerovala základné problémy aj možnosti ich riešenia. Následná komisia zložená z jednotlivých delegátov za jednotlivé dotknuté subjekty (menované ministrom životného prostredia) by riešenia a východiská z definovaných problémov spracovala do konkrétnych organizačných a legislatívnych návrhov a opatrení. Ďalšia ich realizácia by sa realizovala prostredníctvom výkonných a zákonodárnych orgánov. Takýto postup by eliminoval rôzne jednostranné (výhradne len pre jeden subjekt) lobistické a mnohokrát aj neodborné tlaky, návrhy ktoré sú v rozpore s legislatívou Európskej únie, potrebami a požiadavkami rozvoja odpadového hospodárstva, tvorby a ochrany životného prostredia SR. Opatrenia na elimináciu dopadov krízy a zlepšenie podmienok nakladania s odpadom z pohľadu obcí a miest je možné rozdeliť na legislatívne a organizačné a aj keď mnohé z nich sú už rozpracované, pripravované na realizáciu, zatiaľ nie sú zahrnuté do súboru opatrení komplexného riešenia a ani konfrontované s návrhmi a opatreniami iných dotknutých subjektov.

Možné východiská a opatrenia na elimináciu negatívnych dopadov.

Dosiahnutie cieľa je možné len spoločným úsilím:

- štátnej správy (MŽP SR, MF SR, MH SR)
- samosprávy (VÚC, ZMOS, obce, mestá)
- zainteresovaných subjektov (RF, EF, banky, EF)
- podnikateľských subjektov (organizácie a PS zabezpečujúce zhodnocovanie odpadu, zber odpadu, zneškodňovanie odpadu)

Pri realizácii opatrení by mali platiť tieto zásady:

- v systéme nakladania s odpadom by navrhnuté opatrenia jedného subjektu nemali poškodzovať (zlikvidovať) druhý subjekt

- navrhnuté opatrenia by mali byť koordinované (usmerňované, doporučované) najmä cez podporné systémy, legislatívu a poradenstvo

Navrhované legislatívne opatrenia:

Iniciovať tieto opatrenia by mali Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky, Združenie miest a obcí Slovenska, Vyššie územné celky, Recyklačný fond, Environmentálny fond

- urýchliť novelizáciu zákonov týkajúcich sa nakladania s odpadom so zohľadnením podpory rozvoja efektívneho nakladania s odpadom v obciach a mestách
- obmedziť, regulovať, zakázať dovoz vybraných druhov odpadov (len v prípade prebytku v SR) na zhodnocovanie zo zahraničia a povolenie vývozu pre mestá a obce
- zrealizovať vydávanie výziev (časove, obsahove na NFP z EÚ fondov)
- zákonne upraviť výraznejšie zvýhodnenie obcí pri poplatkoch za zneškodnenie odpadu za realizovaný separovaný zber (nielen počet komodít, ale aj objemom vyseparovaného odpadu)
- doriešiť problémy vzťahov a nežiaducich duplicít medzi činnosťou Recyklačný fond a Environmentálny fond
- rozšíriť možnosti odbytu vyseparovaných odpadov aj do zahraničia bez sankcií (obmedzení(pri uplatňovaní obligatórných príspevkov miest a obcí z Recyklačného fondu
- zo strany niektorých ústredných orgánov samosprávy zabezpečiť pomoc pri odbyte vyseparovaných odpadov
- legislatívnou úpravou rozšíriť možnosti uplatňovania obligatórných príspevkov z Recyklačného fondu zo strany obcí a miest pre všetky spôsoby zhodnocovania odpadov (materiálové, termické, energetické, biodegradácia a iné)
- zlepšiť (zrovnoprávniť) dostupnosť podporných systémov pre všetky druhy samosprávnych subjektov zabezpečujúcich nakladanie s odpadom (ak sú založené výhradne obcami a mestami, tak nemôže byť dôvodom diskriminácie spôsob ich založenia)
- legislatívne upraviť vyššiu podporu (príspevky, NFP) mestám a obciam a ich rýchlejšiu likviditu zo strany Recyklačného fondu
- prehodnotiť možnosť dotovania predajných cien vybraných druhov odpadov spracovateľom, ktorých realizácie je pre mestá a obce vysoko stratová (zvyšuje poplatky občanov), ale z hľadiska národohospodárskeho významu dôležitá (bioodpad, vybrané druhy NO a pod.)
- garantovať pre obce a mestá výkupné ceny vyseparovaných odpadov aj s prípadnou dotáciou zo strany štátu (obdobne, ako je to u energetického spracovania BIO – materiálu)

Navrhované organizačné opatrenia:

Iniciovať ich realizáciu by mali mestá, obce, Združenia miest a obcí Slovenska, organizácie zabezpečujúce zber, zhodnocovanie a zneškodňovanie odpadov.

- obce a mestá pri voľbe (výbere) dodávateľov na služby, nakladanie s odpadom by mali zohľadňovať (posudzovať) nielen ponúkanú cenu a rozsah poskytovaných služieb, ale aj ich účinnosť a efektívnosť (príjmy a náklady, podiel vyseparovaných odpadov)
- najmä u monopolných spracovateľov odpadu požadovať (iniciovat') overenie oprávnenosti cenových úprav nakupovaných odpadov (protimonopolný úrad)
- výraznejšie podporovať obce, mestá a Združenia obcí a miest pri budovaní materiálno – technickej základne, ktorá zefektívňuje a skvalitňuje nakladanie s odpadom a to predovšetkým z disponibilných podporných systémov (RF, EF, EÚ – fondy)
- pre Recyklačný fond pri poskytovaní dotácií obciam a mestám (združenie obcí a miest zákonom stanoviť (upraviť) minimálny podiel poskytovaných dotácií (NFP) z celkových disponibilných prostriedkov Recyklačného fondu (a to aj retroaktívne so započítaním rokov predchádzajúcich)
- pri rozvoji separovaného zberu viac podpory venovať environmentálnemu povedomiu držiteľov odpadu, najmä u občanov, žiakov. Tieto úlohy povinne zakotviť do POH (VZN) a rozpočtu RF
- do separovaného zberu v mestách a obciach na základe VZN povinne zapájať všetky organizácie, podniky, zdravotné, kultúrne, športové a iné subjekty
- pri poskytovaní NFP z RF, EÚ, EF pre spracovateľov odpadu z podporných systémov zohľadňovať aj celospoločenské záujmy a potreby obcí a miest napr. zmluvným zaviazaním prijímateľov dotácií (spracovateľov) na rozsah maximálnych a minimálnych cien prípadne za činnosť súvisiacu s poskytnutou dotáciou a podmienok realizácie obchodných vzťahov. Od prijímateľov dotácie požadovať dlhšiu dobu plnenia záväzkov, prísnejšie uplatňovať sankcie za ich nedodržanie najmä termínom zahájenia výroby (činnosti) neplnenie ostatných podmienok
- u menších dodávateľov odpadu (malé obce a mestá spracovateľom vytvárať podmienky (technické, technologické, organizačné, legislatívne) za účelom ich možného združovania sa a tým aj možností plnenia požadovaných dodávateľských podmienok s vyšším zhodnotením

Použité skratky:

MŽP SR – Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky

MF SR - Ministerstvo financií Slovenskej republiky

MH SR - Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky

VÚC - Vyšší územný celok

ZMOS - Združenie miest a obcí Slovenska

RF - Recyklačný fond

EF - Environmentálny fond

EÚ - Európska únia

NFP - nenávratný finančný príspevok